

Mina valpar bor i Karesuando

Ystad Allehanda 2001

SKOR av Linda O'Keeffe är en liten, tjock bok om skornas historia, från förhistorisk tid till idag. Boken berättar om mästarna bland skodesigners och innehåller 500 sidor fotografier: Sandaler och pumps. Tofflor och aftonskor. Stövlar och boots. Höglackat.

Låglackat. Siden, sammet, skinn, plast, pärlor, glas, guld och broderier. Skor för fest eller scen, skor som erotiska objekt eller som konstverk.

I flera veckor har jag bläddrat i boken, sida efter sida, och jag har fortfarande hundra sidor kvar. Jag är helt tagen. En del skor är så vackra så att jag nästan trillar av stolen, andra är knasiga eller rent absurda.

Jag visste inte detta. Att det finns sådana skor! Att det finns ett yrke som skodesigner! Det hade jag kunnat tänka mig som livsval, men hur ska man kunna välja ett yrke om man inte ens vet att det existerar?

Naturligtvis är många av skorna i boken inte för vardagsbruk eller för "vanliga" människor. Det är skor som har skapats för film och scen, för popartister och skådespelerskor, för kungar och drottningar.

Ludvig XV, Drottning Elizabeth, Ava Gardner, Rita Hayworth, Jane Fonda, David Bowie är några av de namn som nämns i boken och varje enskilt skopar måste ha kostat skjortan.

Själv är jag är fotriktigt uppfostrad, flärd var det inte tal om. Skor skulle vara bekväma, funktionella och prisvärda. De skulle inte förstöra fötterna. Självfallet har jag alltid köpt skor som jag tyckt var snygga, men det har ändå alltid handlat om kloka val. Lydig som man är. Att gå så långt som att samla skor, att fylla garderoben med hundratals par skor, som jag har hört att vissa gör, det har jag aldrig begripit mig på! Inte förrän nu.

Det finns dock en skomodell som saknas i boken. I alla fall för mig, och det är den sko som gav mig min första upplevelse av vad skodon

kan betyda; sameskor för vinterbruk. Då menar jag inte de industriproducerade lappskor med stansat mönster som var moderna i södra Sverige på 70-talet. Utan handsydd av päls. Gjorda för att klara snö och sträng kyla.

Jag äger ett par, men eftersom de inte tål det skånska fuktiga klimatet bor de i Karesuando. De BOR i Karesuando, för dom är nästan levande och jag kallar dem mina valpar. De är kanske inte vackra, snarare gulliga och när jag kommer till Karesuando lyfter jag upp dem som ömtåliga bäbisar och pussar lite på dem. I smyg förstås. När jag sedan ska söderut igen, vinkar jag adjö, lätt tårmild. De ser så övergivna ut där de hänger på sin krok i källaren. Tur att dom är ett par och har sällskap av varandra.

När jag bär de här sameskorna sneglar samekvinnorna på mina fötter, nyfikna på om skorna är riktigt sydda. En del kan inte låta bli att

fråga vem som har sytt dem. När jag svarar, nickar de godkännande, erkännande; Jo, Kristina Juuso kan sy skor.

I Sameland har dessa skor hög status, både som klädesplagg och kulturell symbol. Det är noga hur de sys, det är en konst i sig. Tekniken har utvecklats under många hundra år och det är viktigt att de kommande generationerna för kunskapen vidare.

Skorna sys av päls från renens ben och med sentråd som kvinnorna har tuggat. Håret ska vändas i rätt riktning för att få bromsande effekt i halka. De är effektivast när det är riktigt kallt och med skohö istället för strumpor kan man klara mycket stark kyla.

I februari i år var jag i Karesuando och det var 41° kallt. Då var jag verkligen tacksam för mina valpar. Numera använder man filtsulor eller tidningspapper istället för skohö som är känsligt för fukt och skräpar. Det har också blivit svårt att få tag på bra hö, älvutbyggnader har lagt viktiga marker under vatten.

Ett tag slutade samer att använda vinterskorna, framför allt på 60- och 70-talet. En anledning var att inte mobbas som lappdjävel. Andra skäl var praktiska; renskinn blir blöta i moderna hus och på skoter, och därmed iskalla. Moderna material konkurrerar ut gamla. Pälsskor håller kanske två vintrar och kvinnorna i dagens samhälle har inte längre den tid som krävs för sy skor till en hel familj.

I ett klimat där det kan vara svårt att känna sig sensuell i grova raggsockor och fluffiga dunjackor, i sjutton lager yllekalsonger och termotröjor, är det en obeskrivbar känsla att stoppa sina nakna fötter i varma, mjuka pälsskor. Det är som att gå barfota i gräs fast det är snö, och man känner sig smidig som ett djur.

För mig är de här skorna symbol för mänsklighetens fantastiska förmåga att överleva och skulle kunna vara skäl nog för mig att flytta norrut. Men Linda O'Keeffe har fått upp mina ögon för skor som konstverk och jag gläds lite extra över mina flärdfulla sammetssandaler med hög klack. Inte särskilt lämpade för vare sig djup snö eller skånsk lera. Men vackra.